

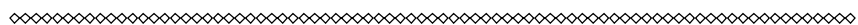
DOI 10.34132/pard2023.22.13

THE PLACE OF THE STATE REGULATORY SYSTEM OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Nadiya Datsii, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Department of economic theory, intellectual property and public administration Polissia National University, Zhytomyr, Ukraine.

Liudmyla Antonova, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Department of Accounting and Auditing of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

Ivan Dragan, Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, senior research fellow Department of Sustainable Development Methodology, Institute for demography and life quality problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

This article is devoted to the study of the characteristic features of the system of state regulation of the agrarian sector and determining its place in ensuring sustainable development. Based on the analysis, it was established that the current system of state regulation of the agricultural sector in Ukraine includes a number of subjects that have influence based on their authority (public authorities of various levels), as well as those that influence indirectly (the public sector). These subjects directly or indirectly affect the agricultural sector of the economy through a number of means of influence (organizational, financial and economic, normative and legal and advisory or scientific and methodological). It was determined that among the priority goals of state regulation should be, first of all, the promotion of the gradual comprehensive growth of the country's economy, productive employment, which covers the largest possible number of working population, as well as decent

working conditions for all. It is noted that the sustainable development of the agricultural sector in today's conditions is impossible without guaranteeing environmental safety, which is considered one of the key components of national security. In order to ensure a stable ecological situation in agro-industrial production, it is important to create, implement, and most importantly - finance targeted programs aimed at this at the state and regional levels. It has been proven that one of the key components of a modern effective system of state regulation of the agrarian sector is support for digital transformation in the agrarian sector. Digitization involves the use of technologies that include the application of advanced achievements in combination with the Internet for the global restructuring of agriculture. It was concluded that one of the directions for the fulfillment of these tasks can be the support of the clustering of the agricultural sector. The government's cluster approach to the sustainable development of the agricultural sector makes it possible to maintain a positive synergistic effect and reduce the impact of negative factors even with minimal state funding. It promotes inter-branch interaction, coordination of economic interests of subjects of agricultural production.

Key words: *state regulation, public authorities, agrarian sector of the economy, agriculture, sustainable development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аграрний сектор відзначається важливою роллю в національній економіці, сприяючи формуванню та гарантуванню економічної та продовольчої безпеки держави. Зміни в глобальній соціально-економічній та політичній обстановці, тенденції у світовому сільському господарстві та вимоги щодо забезпечення продовольчої безпеки потребують збільшеної уваги до розвитку українського аграрного сектора, який є стратегічним компонентом економічної системи країни. У контексті поточної державної політики, яка націлена на знаходження оптимальних механізмів для сталого розвитку сільського господарства, важливим є вивчення механізмів державного регулювання цієї галузі. Аграрний сектор має свої особливості, які впливають на формування системи його державного регулювання. Відповідно, система державного

регулювання в цій галузі характеризується як вкрай важлива та основоположна, оскільки від її стану та перспектив розвитку залежить життєзабезпечення населення країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування системи державного регулювання аграрного сектора та питання сталого розвитку розглянуто такими дослідниками, як: Горобець Н., Захарова О., Кирилюк І., Піщенко О., Попова Ю., Проданова Л., Руденко М., Свистун Л., Хоменко О., Хорошун Ю., Шкуратов О., Шнітко Є., Штепенко К. При цьому варто відмітити, що зазначена проблематика є доволі широкою, що потребує розгляду різних її аспектів та врахування як динамічних змін у суспільстві, світовій економіці, так і виникнення нових технологій і техніки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження характерних особливостей системи державного регулювання аграрного сектора та визначення її місця в забезпеченні сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значущість аграрного сектора в економіці України складно переоцінити, оскільки воно забезпечує населення продуктами харчування (рис. 1), створює значну кількість робочих місць, сприяє розвитку зовнішньоекономічної діяльності та забезпечує стабільні надходження до державного бюджету (рис. 2).

Необхідність у дієвій системі державного регулювання розвитку аграрного сектора впливає із кількох об'єктивних причин:

- від стану цієї галузі великою мірою залежить продовольча безпека будь-якої країни. Здоров'я нації, а також її людський та інтелектуальний потенціал визначаються кількістю та якістю продуктів харчування;
- основним завданням будь-якої державної влади є забезпечення добробуту власних громадян, що передбачає трансформацію аграрного сектору в життєздатну та процвітаючу галузь економіки, оскільки продукти харчування становлять першочергову потребу життєдіяльності;
- для розвинутих країн характерний надлишок пропозиції сільськогосподарської продукції порівняно із попитом, а це,

відповідно, вимагає державної участі у процесі ціноутворення для забезпечення стабільних цін та сприятливих умов купівлі-продажу цих товарів [6].

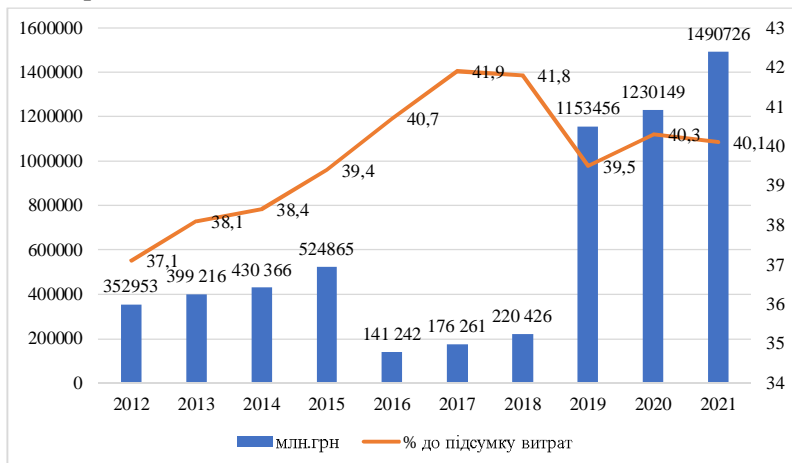

Рис. 1. Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств за цілями (продукти харчування).

Джерело: [2]

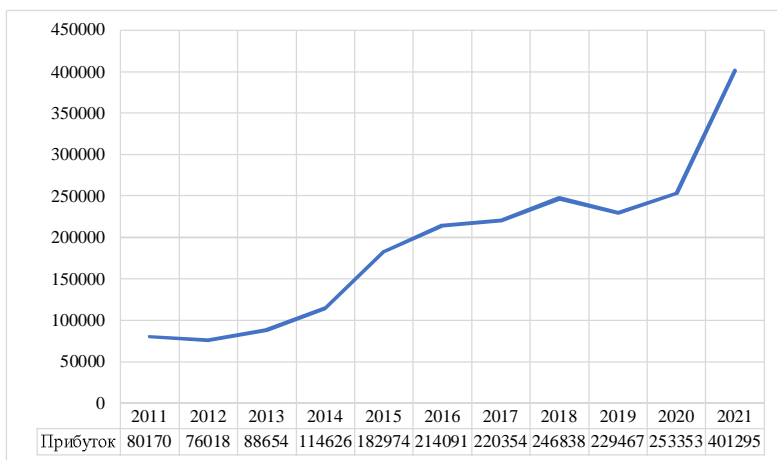

Рис. 2. Чистий поточний прибуток від сільського господарства (млн грн).

Джерело: [2]

Діюча в Україні система державного регулювання аграрного сектора включає низку суб'єктів, котрі мають вплив на основі своїх владних повноважень (органи публічної влади різних рівнів), а також тих, котрі впливають опосередковано (громадський сектор). Ці суб'єкти впливають прямо або опосередковано на аграрний сектор економіки через ряд засобів впливу (організаційні, фінансово-економічні, нормативно-правові та консультативні або науково-методичні) (рис. 3).

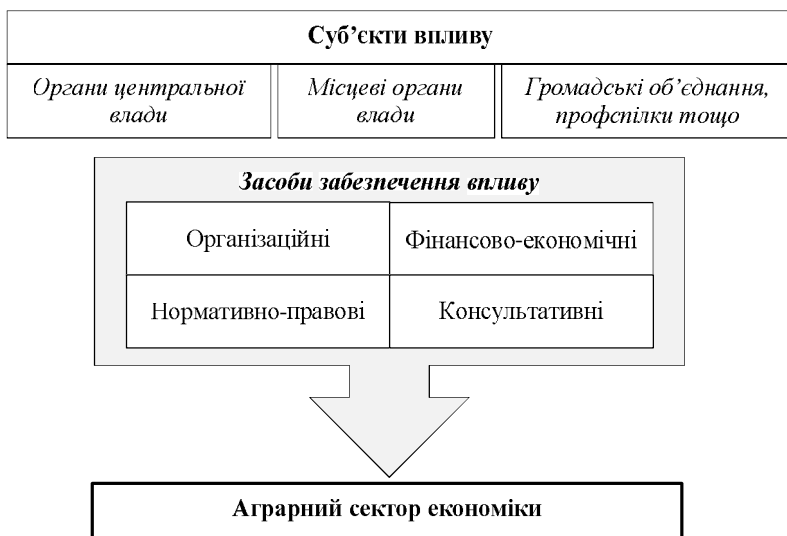

Рис. 3. Система державного регулювання аграрного сектора.
Джерело: сформовано автором на основі [6]

До системи державного регулювання встановлюються конкретні вимоги, які випливають з потреб оптимального розвитку аграрного сектора:

- підтримка економічних інтересів суб'єктів господарювання у сфері аграрних відносин;
- підсилення виробничого потенціалу агровиробників;
- соціальний вплив на процеси;

- гнучкість, прозорість та послідовність аграрної політики [12].
- Головними напрямками державного регулювання розвитку аграрного сектора вважають:
 - регулювання ринкових факторів, таких як попит, пропозиція, конкуренція та ціни;
 - механізми оподаткування, кредитування, страхування, фінансування та інвестування;
 - регулювання всього комплексу зовнішньоекономічних відносин;
 - підтримку інноваційного розвитку;
 - забезпечення системи організаційно-нормативної та інформаційної підтримки суб'єктів господарювання в аграрному секторі;
 - прийняття стандартів господарської діяльності та організацію процесу проведення сертифікації аграрної продукції;
 - забезпечення інфраструктури аграрного сектора;
 - підтримку розвитку соціальної сфери на рівні сільських територій [12].

Мета державного регулювання аграрного сектора полягає у формуванні та реалізації аграрного потенціалу з метою забезпечення сталого розвитку в цьому напрямку, що сприяє економічній та екологічній безпеці держави. Кругообіг фінансових та матеріальних ресурсів, котрий безпосередньо впливає на розвиток аграрного сектора, контролюється та здійснюється з участю держави як основного суб'єкта регулювання. Держава керує земельними відносинами, збирає податки та збори, а також надає субвенції та дотації, реалізує трансфертні платежі, фінансуючи програми розвитку за кошти державного бюджету. Державне регулювання повинно забезпечувати міцну матеріальну основу для підвищення добробуту населення, підтримувати баланс між соціально-економічними інтересами представників різних суспільних груп, забезпечити стабільність та суверенітет країни.

Серед пріоритетних цілей державного регулювання має бути перш за все сприяння поступовому всеохоплюючому зростанню

економіки країни, забезпечення продуктивної зайнятості, котра має за мету залучення якомога більшої кількості працездатного населення, а також гідних умов праці для всіх. Зазначене є основними пріоритетами сталого розвитку аграрного сектора, що було запропоновано ООН. Додатковими цілями є створення стійкої інфраструктури, підтримка всеохоплюючої і сталої індустріалізації та інновацій, а також забезпечення продовольчої безпеки, подолання голоду, покращення харчування та державне сприяння розвитку аграрного сектора на локальному рівні [7]. Загалом, для реалізації таких цілей необхідно розробити пакет нормативно-правових документів, які визначатимуть принципи державного регулювання аграрного сектора в умовах кризи відповідно до основних вимог та стандартів регулювання сільськогосподарської практики, що були прийняті ЄС [3].

Говорячи про подолання наслідків кризових ситуацій та державне регулювання розвитку аграрного сектора, варто відмітити актуальні й на сьогодні цілі сталого розвитку, котрі були затверджені ООН та мають прикладний характер для України (табл. 1).

Перспективи органічного сільськогосподарського виробництва та екологізації аграрного сектора як ефективний аспект забезпечення сталого розвитку повністю визначаються тими напрямками державної політики, що спрямовані на регулювання розвитку аграрного сектора. Це має забезпечити стійкість у довгостроковій перспективі, оскільки виробники органічної продукції вдаються до екологічного балансу для досягнення високої родючості ґрунтів, вирішення проблем зі шкідниками тощо. Економічний ефект екологізації аграрного сектора також має тривалий перспективний характер, тому цей напрямок повинен враховуватись у діяльності органів публічної влади.

Сталий розвиток аграрного сектора в умовах сьогодення неможливий без гарантування екологічної безпеки, яка вважається однією з ключових складових національної безпеки. Задля забезпечення стабільної екологічної ситуації в агропромисловому виробництві важливим є створення, реалізація, а основне - фінансування, спрямованих на це цільових програм на державному та регіональному рівнях.

Таблиця 1

**Розвиток аграрного сектора в межах цілей
сталого розвитку України**

Завдання	Індикатор	2015 р.	2020 р.	2025 р.	2030 р.
Підвищення продуктивності с/г за рахунок інноваційних технологій	Продуктивність праці у с/г, тис. дол. США на одну особу	8,7	10	12,5	15
	Індекс с/г продукції, у %	95,2	102	102	102
Забезпечення створення стійких систем виробництва за умови збереження екосистеми	Частка харчових продуктів та переробки с/г сировини на експорт	38,3	51	57	65
	Частка с/г угідь під органічним виробництвом з усієї прощі угідь, у %	1	1,1	1,3	1,7
Відновлення деградованих земель	Площа орних земель, тис. га	32541	31150,9	29760,8	28370,7
	Частка орних земель від загальної території країни, у %	53,9	51,6	49,3	47
	Площа с/г земель екстенсивного використання, тис. га	7840,5	8389,3	8932,5	9536
	Частка с/г земель екстенсивного використання, у %	13	13,9	14,8	15,8

Джерело: [9]

Ці програми мають бути спрямовані на розвиток екологічного виробництва в сільському господарстві, підвищення рівня якості продуктів харчування, раціональне застосування земельних ресурсів та охорону навколишнього середовища. Відповідно, можна виокремити два варіанти державної підтримки аграрного сектора:

- пряму (надання бюджетних субсидій, пільгових кредитів під час проведення конверсії, дотацій на продукцію);
- непряму (заходи, котрі спрямовані на допомогу в страхуванні, отриманні інформаційно-консультаційних послуг, лабораторних дослідженнях, сертифікації тощо) [10].

Однією з ключових складових сучасної дієвої системи державного регулювання аграрного сектора є підтримка цифрової трансформації в аграрному секторі. Цифровізація передбачає використання технологій, що включають у себе застосування передових досягнень у поєднанні з мережею Інтернет для глобальної перебудови сільського господарства. Цифрова трансформація має змогу надати всім сільськогосподарським підприємствам можливість аналізувати та вивчати значні за обсягом дані сільськогосподарського виробництва. Це, у свою чергу, дасть різним зацікавленим суб'єктам змогу підвищувати рівень ефективності виробничих процесів, котрі вони контролюють [1].

Наприклад, інформація на рівні окремого господарства, зібрана з різних джерел, таких як дрони, датчики, сільськогосподарське обладнання та сучасна техніка, мобільні сільськогосподарські додатки, роботизовані пристрої та різні мережеві можливості, можуть дозволити аграріям отримувати важливу інформацію цілодобово. Одержана інформація після обробки разом з метеорологічною та супутниковою інформацією дасть аграріям можливість у форматі реального часу проводити моніторинг росту сільськогосподарських культур, забезпечувати оцінку продуктивності різних земельних ділянок та визначати продуктивність кожної з них з високою точністю [5].

Цифрові інновації допоможуть відповідальним органам публічної влади сформувати централізовану базу даних, яка буде містити інформацію про досягнення суб'єктів аграрного

виробництва на окремій території або в усій країні. Сезонні дані щодо виробництва сільськогосподарських культур та продуктивності окремих ділянок також можуть надати можливість страховим та кредитним компаніям оцінювати потенційні ризики, опрацьовувати ефективні політики і впроваджувати їх оперативно та ретельно. Залучення в управлінські процеси аналітики значних обсягів даних вже має значний вплив на різні сфери, включаючи фінансові послуги, охорону здоров'я, електронну комерцію, роздрібну торгівлю та навіть протидію шахрайству [4]. Кілька ключових факторів, які підтримують ріст ринку аналітичної діяльності, включають значні масиви складної інформації, які виникають унаслідок зростання обсягів мобільних даних та впровадження в управлінську практику передових сучасних технологій у різних сферах.

Звісно, що більшість новацій в аграрному секторі потребує як організаційно-правової підтримки з боку діючої системи державного регулювання, так і фінансових вливань. Залучення інвестицій у сільськогосподарське виробництво завжди було проблемним питанням, оскільки для України є характерною спеціалізація на окремих напрямках (рис. 4).

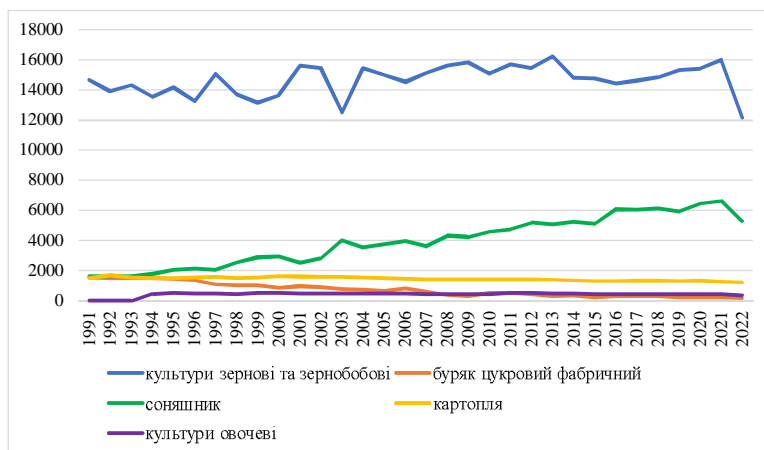

Рис. 4. Посівна площа основних сільськогосподарських культур.
Джерело: [2].

Як можна побачити з графіка (рис. 4), за весь час незалежності в Україні значно переважають посівні площі під зернові та бобові культури. Спостерігається також тенденція до збільшення посівних площ під соняшник. Це пов'язано, очевидно, із значною прибутковістю та попитом на міжнародному ринку. Слід відмітити, що вирощування соняшника часто супроводжується використанням неякісних хімічних засобів. У цілому, практика вирощування соняшника не відповідає вимогам щодо екологізації сільського господарства та призводить до виснаження земель. У майбутньому це може вимагати ще більших фінансових витрат та залучення значних інвестицій на відновлення.

Питання капітальних інвестицій в аграрний сектор – це те, що було актуальним раніше і стало ще більш актуальним в умовах війни [8]. Останніми довоєнними роками інвестування аграрного сектора покращилося, що давало підстави говорити про подальший розвиток аграрного сектора української економіки (рис. 5). На жаль, з початком війни ситуація кардинально змінилась, оскільки наразі інвестування в будь-який сектор економіки є достатньо ризикованим.

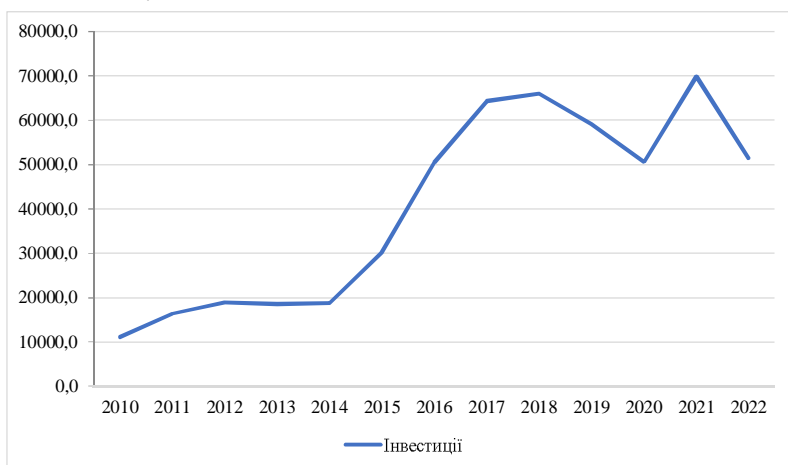

Рис. 5. Капітальні інвестиції в аграрний сектор економіки України (тис. грн).

Джерело: [2].

Немає сумнівів, що будь-яка інвестиційна діяльність так чи інакше передбачає участь системи державного регулювання, яка може виражатись як у безпосередньому виділенні коштів, так і в організаційній підтримці або забезпеченні домовленостей з третьою стороною. Це доводить, що фінансова підтримка державою аграрного сектора повинна залишатися ключовим напрямком державного регулювання в Україні. З цією метою, передусім, слід формувати бюджетну політику, спрямовану на сприяння аграрному сектору. Важливо систематично проводити вдосконалення методів регулювання та діючої системи фінансової підтримки аграріїв, враховуючи зміни умов господарювання та економічну кон'юнктуру. У ситуації з нестачею виробництва основних сільськогосподарських продуктів, низькою купівельною спроможністю населення і обмеженим доступом суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів обґрунтованим є надання прямої державної допомоги з розрахунку на кожен окрему одиницю території [12] (табл. 2).

Таблиця 2

**Капітальні інвестиції в аграрний сектор за джерелами
фінансування, тис. грн**

Джерело фінансування	2020 р.	2021 р.
Власні кошти підприємств та організацій	33033948	44627252
Кредити банків та інших позик	3138918	4310691
Кошти державного бюджету	103666	96798
Кошти місцевих бюджетів	31108	67456
Кошти інвестиційних компаній	20533	224

Джерело: [2].

Як можна побачити в табл. 2, більшість інвестицій припадає на використання підприємствами та організаціями власних коштів та кредитів і позик. Останнє призводить до підвищення собівартості кінцевого продукту, а також може бути пов'язане із ризиками значних

фінансових втрат, оскільки виробництво сільськогосподарської продукції супроводжується низкою факторів, таких як низький рівень врожаю за несприятливих погодних умов. У 2022 р. додався ще фактор втрати великої кількості територій, інфраструктурні, людські та інші втрати через початок повномасштабної війни.

Отже, питання фінансування аграрного сектора на сьогодні є вкрай гострим, а на його вирішення потребується докладання значних зусиль з боку системи державного регулювання. Вірогідно, оптимізація процесів в аграрному виробництві та цифровізація зможуть пом'якшити ситуацію, а отже, органи публічної влади мають об'єднати зусилля для роботи в цьому напрямку.

Загалом, функціонування системи державного регулювання розвитку аграрного сектора пов'язане з вирішенням низки завдань. Одним з напрямків з виконання цих завдань може бути підтримка кластеризації аграрного сектора. Кластери виступають найбільш ефективним засобом активізації інноваційного розвитку в аграрному секторі [11]. Їхній потенціал інноваційного саморозвитку і трансформації в складні та ефективні форми інтеграції сприяють формуванню інноваційного агропромислового потенціалу розвитку територій. Важливо відзначити, що кластерний підхід влади до сталого розвитку аграрного сектора дає змогу отримати позитивний синергетичний ефект і зменшити вплив негативних факторів навіть за умов мінімального державного фінансування. Він сприяє міжгалузевій взаємодії, узгодженню економічних інтересів суб'єктів аграрного виробництва. При розробці концепції сталого розвитку аграрного сектора важливо враховувати вже наявний позитивний досвід кластеризації в українській економіці.

Висновки. Нині функціонуюча система державного регулювання аграрного сектора економіки в Україні характеризується хаотичністю та неоднорідністю структури, постійними змінами векторів та відсутністю сталої практики до зростання. Дії відповідних органів публічної влади та загалом національна політика, що спрямовані на підтримку аграрного сектора економіки, мають бути не лише ефективними з точки

зору економічних та соціальних показників, але й сприяти формуванню України як великої аграрної держави із сучасним виробництвом. Однією з ключових складових сучасної дієвої системи державного регулювання аграрного сектора є підтримка цифрової трансформації в аграрному секторі. Цифровізація передбачає використання технологій, що включають у себе застосування передових досягнень у поєднанні з мережею Інтернет для глобальної перебудови сільського господарства. Цифрова трансформація має змогу надати всім сільськогосподарським підприємствам можливість аналізувати та вивчати значні за обсягом дані сільськогосподарського виробництва. Цільові системи владної підтримки і захисту галузі повинні замінити існуючі форми та методи, враховуючи різноманітні програми та заходи, і використовувати комплексний підхід на основі кращого досвіду та впровадження відповідних механізмів. На перший план мають вийти раціональний державний вплив на організаційно-правовому рівні, систематичний аналіз аграрного сектора в динаміці з метою проведення екологізації, а також підтримка поширення новітніх цифрових технологій та ефективного менеджменту.

Стаття надійшла до редакції: 26.10.23

МІСЦЕ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Надія Дацій: д. держ. упр., професор, кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Поліського національного університету, м. Житомир, Україна.

Людмила Антонова: д. держ. упр., професор, кафедри обліку і аудиту, Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв, Україна.

кластеризації аграрного сектора. Кластерний підхід влади до сталого розвитку аграрного сектора дає змогу отримати позитивний синергетичний ефект і зменшити вплив негативних факторів навіть за умов мінімального державного фінансування. Він сприяє міжгалузевій взаємодії, узгодженню економічних інтересів суб'єктів аграрного виробництва.

Ключові слова: державне регулювання, органи публічної влади, аграрний сектор економіки, сільське господарство, сталий розвиток.

Received: 26.10.23

References

1. Horobets, N.M. (2022). Tsyfrovi tekhnolohii v systemi stratehichnoho upravlinnia ahrarnymy pidpryemstvamy [Digital technologies in the system of strategic management of agricultural enterprises]. *Ahrosvit – Agrosvit*, 1, (pp. 36-43) [in Ukrainian].
2. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
3. Kyryliuk, I. (2019). Upravlinnia bezpechnistiu produktsii tvarynnystva v suchasnykh umovakh [Management of the livestock products safety in modern conditions]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 11. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7420> [in Ukrainian].
4. Pishchenko, O. (2022). Stratehii tsyfrovoho ahrarnoho sektoru v umovakh v ekoloho-ekonomichnoi bezpeky [Strategies of the digital agricultural sector in conditions of environmental and economic security]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 5, 1, (pp. 303-310) [in Ukrainian].
5. Rudenko, M.V. (2019). Tekhnolohii tsyfrovoyi transformatsii silskohospodarskykh pidpryemstv [Technologies of digital transformation of agricultural enterprises]. *Ahrosvit – Agrosvit*, 23, (pp. 8-18) [in Ukrainian].
6. Svystun, L., Popova, Y. & Shtepenko, K. (2020). Derzhavne rehuliuвання ahrarnoho sektoru ekonomiky v konteksti zabezpechennia zavdan staloho rozvytku [State regulation of the agricultural sector in the context of

ensuring sustainable development]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8371> [in Ukrainian].

7. Strategy of sustainable development of Ukraine until 2030. UNDP in Ukraine. (n.d.). www.undp.org. Retrieved from: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/стратегія-сталого-розвитку-україни-до-2030-року> [in Ukrainian].

8. Khoroshun, Yu.V., Prodanova, L.V., & Zakharova, O.V. (2021). Analiz dzherel investytsiinykh resursiv ahrarynoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Analysis of sources of investment resources of the agrarian sector of the economy of Ukraine]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and management organization*, 4, (pp. 99-117) [in Ukrainian].

9. Sustainable Development Goals: Ukraine. UNDP in Ukraine. (n.d.). www.undp.org. Retrieved from: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/цілі-сталого-розвитку-завдання-та-індикатори> [in Ukrainian].

10. Shkuratov, O.I. (2016). Metodolohichni osnovy formuvannya systemy ekolohichnoi bezpeky v ahrarynomu sektori ekonomiky [Methodological bases of formation of system of ecological safety in agrarian sector of economy]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya – Balanced nature management*, 1, (pp. 153-158) [in Ukrainian].

11. Shnitko, Y. & Khomenko, O. (2019). Klasternyi pidkhid do rozvytku silskoho hospodarstva cherkaskoi oblasti [Cluster approach to agricultural development of the cherkas region]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 12. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7541> [in Ukrainian].

12. Yakusheva, I.E. (2014). Derzhavne rehuliuвання rozvytku ahrarynoho sektoru [State regulation of the development of the agrarian sector]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of the Berdyansk University of Management and Business*, 4, (pp. 59-61) [in Ukrainian].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Надія Даций: Поліський національний університет: Старий бульвар, 7, Житомир, 10002, Україна.

Nadiya Datsii: Polis National University: str. Stariy Bulvar, 7, Zhytomyr, 10002, Ukraine.

ORCID. ORG./ 0000-0003-0640-6426

E-mail: daciy_nadya@ukr.net

Людмила Антонова: Чорноморський національний університет імені Петра Могили: вул. 68 десантників, 10, Миколаїв, 54003, Україна.

Liudmyla Antonova: Black Sea National University of Petro Mohyla, 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine.

ORCID. ORG./ 0000-0003-2975-6453

E-mail: antonovalv77@gmail.com

Іван Драган: Інститут демографії та проблем якості життя НАН України: бул. Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, України.

Ivan Dragan: Institute of Demography and Quality of Life Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine: bul. Tarasa Shevchenko, 60, Kyiv, 01032, Ukraine.

ORCID. ORG./ 0000-0002-6906-5000

E-mail: gggira2013@i.ua